

BERÄTTELSE

OM

ALLMÄNNA BRANDFÖRSÄKRINGSVERKET

FÖR BYGGNADER Å LANDET

ÅREN

1782—1882.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS A. L. NORMANS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG,
1882.

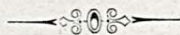
BERÄTTELSE
OM
ALLMÄNNA BRANDFÖRSÄKRINGSVERKETS
FÖR BYGGNADER Å LANDET

UPPKOMST OCH FORTGÅNG
UNDER DESS FÖRSTA ÅRHUNDRADE,

PÅ DIREKTIONENS ANMODAN SAMMANFATTAD

AF

J. W. MILENIUS.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS A. L. NORMANS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG,
1882.

År 1782 den 15 April lät Konung Gustaf III i betraktande af "det olycksöde, som medelst brandskador icke sällan öfvergått städer såväl som hus och inrättningar på landsbygderne", utfärda nådig kungörelse med uppmaning till innehafvare af hus och byggnader inom hela riket att — Stockholms och några af rikets större städers redan privilegierade Brandförsäkrings-Contoir samt landsbygdernes brandstodsföreningar orubbade — medverka till bildande af en "*Allmän Brandförsäkringsfond*" för att "bereda de af eldens härjningar hemsökta, olyckliga och husvilla en mer säker och skyndsam hjälp i deras förlägenhet än det understöd, de vid sådana händelser förut åtnjutit genom eftergift af utskylder, tullfrihet, bevillningar, stamböcker och collecter m. m., som allt medfört tyngd och besvär för statsverket såväl som rikets innebyggare".

Ett upprop af så allmännyttigt och ädelt syfte, och framkalladt af förhållandenas eget kraf, kunde icke blifva utan verkan. Egare och innehafvare af hus och byggnader från rikets skilda delar skyndade att anmäla sig som deltagare i "fonden" och sålunda lemna sitt bidrag till det fosterländska företagens förverkligande. Innan ännu halfva året från kallestedagen gått till ända, stod redan en för ändamålet bildad förening färdig att börja sin verksamhet, hvilket skedde den 1 November 1782. Berörde dag innevarande år har alltså Allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader å landet under ett helt århundrade egt bestånd och varit i oafbruten verksamhet. Vid annalkandet af ett så betydelsefullt årsskifte i tillvaron af en stiftelse, som endast och allenast afser att gagna den allmänna välfärden, framträder sjelfmant spørsmålet, hvad den framfarna tiden har att förtälja ej mindre om den verksamhet, som utvecklats för fullföljandet af stiftelsens mål, än om de värderika

erfarenheter, som derunder kunnat vinnas framtiden till båtnad och gagn.

Att till vägledning för besvarandet af ett sådant spörsmål finna i en kort öfversigt sammanförda de tilldragelser, som under loppet af det tillryggalagda århundradet kunnat utöfva någon märkbarare inflytelse på denna inrättnings verksamhet och utveckling, synes derföre vara icke blott i och för sig önskvärdt, utan ock af det märkliga tidskiftet serskildt påkalladt.

Såsom ett försök att, om ock på ett mycket anspråkslöst sätt, bidra till frågans utredning, torde emellertid efterföljande framställning få meddelas och såsom sådant blifva bedömd.

Det Reglemente, som finnes bifogadt förenämnda Kongl. Kungörelse, förklarar i sin första paragraf att till försäkring antagas byggnader af sten eller trä, publike eller enskilde, i *städer eller på landet*, bonings- eller uthus så väl som verkstäder, likaledes kyrkor, akademie-, skol- och magasinshus m. fl., äfvensom inmurade och väggfasta delar, machiner och dylikt vid bruk och fabriker. I öfrigt tilläts den nya inrättningen att i städer såsom Stockholm och någre andra, der privilegierade brandförsäkringskontor redan funnos, antaga till försäkring sådana byggnader, hvilka såsom större och kostbarare, ej kunde "vinna delaktighet i ett mera inskränkt försäkringscontoir". Såsom grundprincip i afseende på brandförsäkrade egendomar fastställdes, att stenhus i årlig premie skulle erlægga $\frac{1}{2}$ procent, korsvirkeshus $\frac{3}{4}$ procent och trähus 1 procent, dock "med något remedium öfver och under, som på Directionens pröfning ankommer, i så måtto" att för hus af bästa byggnadssätt, fritt beläget och nära till vatten, ofvannämnde afgift kunde minskas till mer eller mindre del, men icke längre än med $\frac{1}{8}$ procent, hvaremot, när hus äro täckta med eldfarligt ämne, ligga i mycken trängsel, eller i något för eldsvådor farligt granskap, eller hysa inom sig verkstäder och handtering, som fordra ständig eld, eller äro af trä i 2:ne våningar, det tilläts att öka afgiften med högst $\frac{1}{4}$ procent. Man utsatte sålunda mycket lindriga premieafgifter och fördelte dem på flere år, men bestämde icke huru länge

de komme att utgöras, utan skulle utgiftstiden förkortas eller förlängas i mån af behovet. Så snart fonden, som borde genom försäkringsavgifter samlas och, oafsedt de antagna försäkringsvärdenas större eller mindre belopp, inskränktes till en viss summa eller 300,000 Riksdaler, uppnått nämnda belopp, oberäknade de skadeersättningar, som emellertid kunde minska årliga inkomsten, skulle de årliga försäkringsavgifterna upphöra för alla, som dem för utsatte år erlagt, och för nyare tillkomne delegare, så fort de för lika tid betalt hvad dem ålegat. Blevde åter fonden så medtagen, att den minskades till 150,000 Riksdaler och derunder, skulle delegarne ånyo erlægga en årlig avgift, till dess fonden fått sin förra styrka af 300,000 Riksdaler. Hufvudsakligen på dessa stadganden såsom grundvalar hvilade den skapelse, som uppkallades med namnet *Allmänna Brandförsäkrings-Fonden*, och i dem återfinnas alltså vilkoren för dess framtida så väl styrka som svaghet. Från dem har man, och vida mer än från tillfällighetens område, att hemta förklaringsgrunden till de svårigheter och rubbningar, som snart nog instälde sig, och de vexlande skiften, som beteckna gången af inrättningens utvecklingshistoria under loppet af nära nog det första halfseklet af dess tillvaro, och som ledde först till fondens delning under gemensam styrelse och förvaltning och slutligen till hela föreningens upplösning och förvandling till tvänne sjelfständiga inrättningar med särskilda reglementen eller bolagsordningar. I välbetänkt afsigt att undanrödja olägenheterna af de lokala anstalternas begränsning ville man grundlägga en ny, för alla gemensam sådan på en "vidsträcktare sammansättning", men synes dervid hafva glömt att beräkna vigten och betydelsen af den stora kvalitativa skiljaktigheten af eldfara i stad och på landet; man lät den nya inrättningen omfatta land och stad utan åtskillnad.

Allmänna Brandförsäkringsfonden, hvaraf Allmänna Brandförsäkringsverket utgör den ena oafbrutet fortgående delen, var således i sin stiftelse icke fotad på någon som helst kapital-tillgång. Den började sin verksamhet utan all fond. Den stod utan inskränkning öppen för alla inne-

hafvare af hus och byggnader inom riket af hvad beskaffenhet de än voro. En hvar, som det önskade, kunde när som helst der vinna inträde; samma personer, som blefve försäkringstagare, voro också försäkringsgifvare och solidariske löftesmän att gemensamt hålla en och hvar af sina meddelegare i fonden skadelös, när olyckan inträffade. Inrättningen hade således från början karakteren af en öppen, allmän och ömsesidig förening till skydd för eldens härjningar. Intet slags vinst påräknades för inrättningen; ingen fråga var att samla någon större kassa, hvadan fondens belopp blef inskränkt till endast hvad som ansågs oundgängligt till skyldigheternas uppfyllande.

Denna inrättning har icke heller haft att fågna sig åt något allmänt understöd. Oaktadt stiftelsen hade till ändamål att minska statsverkets hafda utgifter och åstadkomma allmän nytta, erhöll den likväl icke, hvarken vid sin grundläggning eller sedermera något understöd af statsverket, så vida man ej dit vill hänföra den i Reglementet lemnade nådiga tillåtelsen, att de afgifter delegarne erlade, fingo inlemnas, efter behag, antingen i landt-ränterierna eller i Banken för Riksgälds-Direktionens räkning, som från den dag attesten uppvisades, betalte ränta efter 5 för hundra om året och vid skeende anmälan, utan föregången uppsägning, utlemnade hvad för anstaltens behof erfordrades. Men underdåniga ansökningar, som gjordes, ej mindre om rum i något af kronans hus än om postfrihet kunde icke vinna nådigt bifall; befrielse från bevillning å förmögenhet kunde icke heller erhållas, utan har inrättningen, vid alla de tillfällen, då sådan pålades, fått för sina fonder erlägga fulla afgifter. Då derefter genom Kongl. Kungörelsen år 1808 den förändringen i penningeförvaltningen, enligt delegarnes önskan och med fullmäktiges i Riksgäldskontoret begifvande vidtogs, att den i Kontoret insatte fonden öfverlemnades till Direktionen, som hade att ombesörja penningarnes utlåning och förkofran, så lemnades Direktionen rättighet att vid timande olyckshändelser, då penningar till skadeersättningsars betalande ej vore att tillgå, hos Kontoret upptaga lån emot Direktionens afgifvande förskrifning. Men till följd af Rikets Ständers seder-

mera vidtagna författningar fick aldrig Verket begagna sig af den ifrågavarande lånerätten. De nådiga propositioner, som af Kongl. Maj:t på delegarnes underdåniga anhållan till Rikets Ständer aflätos, dels vid 1810 års riksdag om rätt att få påräkna diskontlån till 150,000 Riksdalers belopp, dels vid 1823 års Riksdag om lånerättighet i Rikets Ständers bank till ett belopp af högst 300,000 Riksdaler, lände ej heller till önskad påföljd. Emellertid hade fonden börjat sin verksamhet, som efter de angifna grunderna fortgick de 3 första åren ifrån stiftelsen, utan att den råkade i någon förlägenhet genom sina svaga tillgångar. Vill man vid slutet af denna treårsperiod undersöka huru stor andel det nuvarande Allmänna Brandförsäkringsverket hade i den gemensamma fonden, så visar det sig, att ansvarighetsbeloppet för landrisker då uppgick till 157,823 R:dr 5 sk. 9 rst. och behållningen, de oliqviderade afgifterna inberäknade, utgjorde 4,384 R:dr 16 sk. 11 rst. samt att fonden under samma tid icke haft någon ersättning för sådan risk att godtgöra.

Efter de tre första årens förlopp meddeltes delegare, hvilka i fonden betalt full afgift, 25 procents rabatt för de 3:ne påföljande åren med förbehåll af frihet för Direktionen att föreslå afgifternas tillökning i händelse af större oförmodade olyckor. Vid tiden för 2:dra treårsperiodens slut hade fonden för egendomar på landet en ansvarssumma, som uppgick till 190,855 R:dr 34 sk. 3 rst., sedan från det antagna försäkringsvärdet blifvit afdraget det till brandskadors ersättande utgifna beloppet 1,659 R:dr 4 sk. 5 rst., hvaremot summan af inbetalda och hos Delegarne innestående afgifter för sistberörde ansvarighetssumma belöpte sig till 9,221 R:dr 15 sk. 10 rst.

Ännu då 12 år framflutit efter inrättningens stiftelse, hade värdet af försäkrade landtegendomar icke hunnit till högre belopp än 518,725 R:dr 18 sk. 11 rst., under det att för timade brandskador utbetalts 5,339 R:dr 43 sk. 8 rst., och i afgifter för sistnämnde ansvarssumma inbetalts af och påförts delegarne tillsammans 39,901 R:dr 36 sk. 9 rst.

Genom Kongl. brefvet den 22 Juli 1785 hade nådigt

bifall lemnats till Direktionens och Revisionens hemställan, dels att afgiften, sedan den på sätt ofvan nämnts, blifvit erlagd 6 år, finge utgå med hälften af första årets afgift, dels ock att afgiftstiden måtte bestämmas och fastställas till tolf år, dock med uttryckligt förbehåll, att Direktionen finge föreslå och utskrifva nya erforderliga tillskott vid oförutsedda händelser. Sådana läto emellertid ännu vänta på sig någon tid, och den gemensamma fonden kunde under ännu ett årtionde efter de första tillryggalagda tolf åren fortgå under temligen lugna och lyckliga förhållanden. Redovisningen öfver hela fondens ställning vid slutet af såväl dess första som andra årtionde visar en ej så ringa utveckling och tillväxt. Efter 10 års förlopp voro 1288 egendomar till försäkring antagna, 29,260 R:dr 20 sk. 4 rst. utbetalda i brandskadeersättningar, och behållningen, de obetalda premierna inräknade, 98,193 R:dr 16 sk. 11 rst. Efter 20 år voro 3,778 egendomar antagna till försäkring, 125,234 R:dr 6 sk. 7 rst utbetalda i brandskador och behållningen, inbegripet oliqviderade afgifter, 377,438 R:dr 22 sk. 5 rst. Men nu nalkades pröfningarnes tid. Genom de ersättningar, som utgingo för dels en i Göteborgs stad år 1804 inträffad betydlig brandskada, dels ock för den eldsvåda, som sedermera år 1806 öfvergick Uddevalla stad, som helt och hållet afbrann; hade fondens tillgångar så medtagits, att af behållningen endast återstod omkring 124,000 R:dr. Då vid det förhållande, att fonden fallit under det fastställda minimum, och stadgandet om nya afgiftstillskott skulle tillämpas för att åter försätta fondens kassa i den författning, att den kunde fullgöra åtagna förbindelser, fann Direktionen anledning att närmare öfverväga fondens ställning, hvilken befanns vara sådan, att med afdrag af den summa, hvartill brandskadeersättningen för Uddevalla sig besteg, större behållning icke återstod än ofvanberörde 124,000 R:dr; att fondens hela ansvarssumma utgjorde 9,341,760 R:dr, hvaraf assuranssumman för städerna uppgick till 6,141,660 R:dr och för egendomar på landet till 3,200,100 R:dr; att delegarnes från inrättningens början erlagda afgifter, med derå upplupna räntor utgjorde tillsammans omkring 618,000 R:dr, som, delade i

mån af ansvarssummorna för stads- och landtegendomar, belöpte för städerna till 406,298 R:dr och för landet till 211,701 R:dr, och att brandskadeersättningen från inrättningens början, då den till Uddevalla ock inräknades, utgjorde för städerna 457,564 R:dr och för landet 36,557 R:dr. Här af framgick således, att städernas assuranssummor, samt i mån deraf gjorda tillskott till fonden, förhöllo sig till landets ungefärligen som 2 till 1, men deremot städernas brandskadeersättningar medtagit ej allenast allt hvad af städerna från fondens stiftelse i afgifter blifvit erlagdt, utan ock derutöfver 51,266 R:dr af de medel, som landet tillskjutit; och då man betraktade saken vidare i afseende på den i Reglementets 3:dje punkt fastställda maximisumman af 300,000 R:dr, till hvars fyllande städer och landet borde bidraga i mån af deras ansvarssummor, så ansågos de förre böra svara för 200,000 och landet för 100,000 R:dr; men då från landets erlagda afgiftssumma 211,701 R:dr afdrogos brandskadeersättningar på landet, utgörande, såsom redan nämnts, sammanlagdt 36,557 R:dr, så blef återstoden 175,144, och alltså mer än 75,000 öfver hvad i detta afseende bort blifva landets åliggande. Tjugofyra års erfarenhet hade således bestyrkt, att, vid jemförelse af tillskotten, brandskadeersättningarna i städerna förhöllo sig till dem på landet som 6 till 1.

Med anledning af förestående utredning ingick Direktionen till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan att få kalla delegarne till en sammankomst, som skulle hafva till föremål öfverläggning om inrättningens angelägenheter i allmänhet och isynnerhet de utvägar, som voro att vidtaga till minskande i framtiden af den stora olikhet, som visat sig i proportionen af inbetalning och ersättning för stads- och landtegendomar. Vid den af Kongl. Maj:t tillåtna sammankomsten beslöts en underdånig hemställan om hela Brandförsäkringsfondens delning i 2:ne under gemensam förvaltning och styrelse lydande, den ena för stads- och den andra för landtegendomar; och blef denna hemställan af Kongl. Maj:t i nådig Kungörelse af den 22 Augusti 1808 bifallen. Delningsgrunden bestämdes efter proportionen af hvardera partens befintliga ansvarssummor, och kassorna

skulle till inkomst och utgift vara helt och hållet åtskilda.

I stället för den i Reglementet fastställda föreskriften om en fondens maximi- och minimisumma föreskrefs, att städernas fond borde derefter utgöra 3 procent af hela ansvarssumman och landets 1 procent. Delningen, som tog sin början den 1 November 1808, visade följande resultat:

för städerna:

En *ansvarssumma* utgörande 7,391,955 R:dr 27 sk. 4 rst. och *behållning* i fordringar och kontant af 173,215 R:dr 24 sk. 7 rst., men med inberäkning af obetalda afgifter 345,079 R:dr 10 sk. 6 rst., och

för landtegendomar:

Ett *ansvarighetsbelopp* af 3,685,888 R:dr 1 sk. 8 rst. och en *behållning* af 184,674 R:dr 17 sk. 9 rst. Till förstärkning af städernas fond, som visat sig icke vara tillräcklig att försäkra denna kassas framtida bestånd, förordnades att afgiftstiden för stadsegendomar skulle förlängas med 4 år, så att den blefve 16 år, och afgiften per medium uppgå till 10¹/₄ procent. Men detta oaktadt förmodde ej denna fond fullgöra de betydliga ersättningar, som sedermera måste utgifvas, utan förstärkning af extra tillskott. Ett sådant inbetaltes år 1814.

Utom det redan omförmälda innehöll den Kongl. Kungörelsen af den 22 Augusti 1808 åtskilliga andra föreskrifter och bestämmelser till Allmänna Brandförsäkringsinrättningens förkofran och framtida bestånd, hvaribland må nämnas anordningar till förekommande af brandskador och obehöriga förluster vid deras ersättning; uppmuntran att brandförsäkra egendomar på landet, hvartill ansågs bidra ej mindre att rättighet att verkställa försäkrings- och skadevärderingar meddelades landtmätare, som i länet arbeta på eget ansvar, häradskrifvare och länsmän, som dertill vunnit landshöfdings auktorisation, under det att 1782 års Reglemente inskränkte förrättningsmännen till 2:ne af lands-

höfdingen auktoriserade magistratspersoner i städerna samt domare och bergmästare på landet, hvartill genom Kongl. förordningen af den 26 Januari 1786 kommo krono- och bergsfogdar, än ock att förbud för premiernas ökande fastställdes, och påbud om militieboställens och andra allmänna byggnaders försäkring, äfvensom kyrkors, vid redan stadgadt äfventyr, att, om brandolycka inträffade, icke erhålla någon ersättningshjelp af det allmänna, utfärdades, m. m. dylikt. Härjemte förtjenar antecknas, att genom i fråga varande Kongl. Kungörelse blefvo tjugoåriga brandsyner å försäkrade egendomar på landet påbjudna. Den 22 Augusti 1808 utfärdades jemväl Kongl. Maj:ts nådiga Reglemente om sättet och villkoren för låns beviljande ur Allmänna Brandförsäkringsfonden.

Efter delningen fortgingo de båda skilda fonderna i sin verksamhet sida vid sida och en tid bortåt utan några svårare rubbningar eller någon större förlägenhet. Väl hade stadsfonden fått vidkännas betydliga ersättningar för en särdeles förlustbringande eldsvåda i Göteborg och år 1814 sett sig nödsakad att skrida till den redan omförmälda utskrifningen af en extra afgift, men någon fruktan, att den kunde komma på obestånd, hyste man icke, tryggad som man ansåg sig genom bibehållande af rättigheten att, när fonden föll och brist yppades, af delegarne infordra extra tillskott, ett eller flere, allt efter behof. Hvad åter landtfonden vidkommer hade den under en lugn och jemn utveckling ej obetydligt tillväxt, och dess behållning ansågs så tillfredsställande, att man år 1816 kunde avsluta köp om verkets ännu egande hus, eller samma hus, der fonden under den föregående tiden trenne år (1789—92) förhyrt sig bostad, för hvilken med möblering af stolar och bord erlades i årlig hyra 41 R:dr 32 sk., och der Städernas Allmänna Brandstodsbolag efter stadsfondens upplösning hyrde lokal ända till hösten 1857.

Vill man derjemte granska de båda fondernas ställning 12 år efter delningen, och särskildt städernas vid den tiden, så synes denna sistnämnda icke heller innebära någon ting oroande för dess framtida bestånd, då den vid 1820 års slut hade att ansvara för försäkrade egendomar till

belopp af 15,872,654 R:dr med en tillgång af 1,262,927 R:dr, som visserligen icke motsvarade $10\frac{1}{4}$ procent af ansvarigheten enligt Reglementets föreskrift, men dock utgjorde 8 procent. Vid samma tid belöpte sig landtfondens ansvarighet till 11,013,052 R:dr 38 sk. och dess behållning i kontanter och utestående fordringar jemte obetalda afgifter till 711,328 R:dr 9 sk. 8 rst., ehuru en summa af 261,650 R:dr 43 sk. 3 rst. hade utbetalts i brandskadeersättningar.

Under sådana förhållanden må det icke väcka förundran, att man gick framtiden till mötes med tillförsigt och utan att befara några sönderslitande rubbningar. Sådana åsikter torde väl ock hafva legat till grund för Direktionens beslut att hos Kongl. Maj:t utverka sig tillstånd att få kalla delegarne till allmän sammankomst för att öfverlägga om ändringar och förbättringar i Reglementet, hvilket ock i nådig skrifvelse af den 17 April 1821 bifölls. Det på grund af delegarnes öfverläggningar utarbetade nya Reglementet, erhöll följande året 1822 den 27 Februari nådig fastställelse. De vid stiftelsen lagda grunder undergingo derigenom icke någon väsendtlig förändring, likasom ock villkoren för dem, som önskade inträde, bibehöllos i det närmaste oförändrade. Ändamålet med det nya Reglementet synes förnämligast hafva varit att få på ett ställe och i ett sammanhang sammanfattade de förändringar och förklaringar af 1782 års Reglemente, som redan meddelats och dernäst att få föreskrifna de ytterligare jemkningar, tillägg och rättelser, som erfarenhet påkallat.

Bland de sistnämnda må såsom något mer anmärkningsvärda här antecknas: den Direktionen lemnade rättigheten att hvartannat år efter slutad revision kalla fondernas delegare till allmän sammankomst för att öfverlägga om dessas angelägenheter; bestämmelsen att tvistiga frågor mellan Direktionen å ena sidan och delegare å den andra skulle afgöras genom kompromiss, samt vidare föreskrifter dels om rörliga fondens ökning och så vidt möjligt bättre förräntning, samt dels om ökad antal af ledamöter i Direktionen och Revisionen. Enligt 1782 års Reglemente utgjorde ledamöternas antal såväl i Direktionen som uti Revisionen 8, hvaraf fyra voro kronofullmäktige och lika många

utsedda af delegarne. Direktörernas antal skulle nu i anseende till förökade göromål ökas med två, hvaraf kronan skulle insätta en, som borde vara en lagfaren man och delegarne den andre. Revisorernes antal ökades likaledes med en å hvardera sidan. Men det nya nådiga Reglementets tillämpning, som vidtog den 1 November 1822, hade knapt hunnit taga sin början, förrän stadsfonden hemsöktes af nya förluster. Eldsvådorna vid slutet af år 1821 i Göteborg och det påföljande i Uleåborg och Norrköping medförde så betydande ersättningar, att det blef nödvändigt att utskrifva ett extra tillskott år 1823. Under de derpå följande åren inträffade tätt efter hvarandra större brandolyckor, såsom i Marstrand, Norrköping och Borås, till följd hvaraf Direktionen fann sig föranlåten att den 3 September 1827 åter påbjuda ett extra tillskott. Men då dagen efter detta påbuds utfärdande eller den 4 September 147 gårdar i Åbo lades i aska, och dagen derpå eller den 5 samma månad 6 gårdar i Uddevalla af eld förstördes, samt den därför belöpande ersättningsskyldigheten uppgick till c:a 245,000 R:dr B:co, för hvars betäckande disponibla tillgångar saknades, sammankallades fondens delegare för att öfverlägga och besluta om de mått och steg, som kunde anses erforderliga.

Då delegarne, som sammanträdde den 3 December, ej kunde föreslå eller förena sig om någon utväg för att upprätthålla fonden eller bereda någon garanti för ersättande af de brandskador, som timat, ansåg sig Direktionen icke ega annat val, än att anmäla förhållandet hos Kongl. Maj:t, som i nådig skrifvelse den 18 December samma år förklarade städernas fond vara ställd under utredning af Direktionen. Utredningsbestyret öfverflyttades sedermera efter ungefär ett års förlopp på en serskild af Kongl. Maj:t tillsatt nämnd; och dermed var det sista band, som sammanhöll landt- och stadsfonden, också lossadt.

Oberörd af sådana olyckor, som slutligen beseglat stam-systemens öden, hade, helt naturligt, landtfonden icke kunnat blifva, men den stod dock orubbad, hvilande på den lagda grunden. Redan innan föreningsbandet brustit och det nya tidskifte, som åt landtfonden skulle gifva dess nuvarande

namn, inträdt, hade en viss oro och spänning i sinnena gjort sig märkbar. Man icke blott anade, man fruktade uppenbarligen hvad komma skulle.

Allt sedan den brand, som mot slutet af år 1821 inträffade i Göteborg och tillämpningen af 1822 års Reglemente vidtog, hade farhågor äfven om landtfondens förmåga att, i händelse af timande större olyckor, uppfylla sina åtagna förbindelser och garantera framtida trygghet, låtit höra sig. Den hade under loppet af några år haft att vidkännas talrika och, sammanlagdt, ej oansenliga skadeersättningar, och deribland tvänne för den tiden ganska betydliga, af hvilka den ena, som inträffade år 1823 (vid Elfvik i Stockholms län) kostade fonden 50,167 R:dr och den andra (vid Gripsholms fabrik i Södermanlands län) ersattes år 1825 med 55,938 R:dr 20 sk. Väl hade fondens räkenskaper, de stora förlusterna oaktadt, att uppvisa en fortgående årlig tillökning i fråga icke blott om ansvarsbeloppet, utan ock om kassabehållningen. En viss misstämning fortfor likväl och rörde sig omisskänneligen i den stora mängd förslag till ändringar, förbättringar och tillägg i Reglementets stadganden, som från alla håll tillströmmade. Men misstroendet och oron nådde dock först sin höjdpunkt i och med stadsfondens upplösning, som utan tvifvel närmast föranleddes af den olycksdigra tolkning, som man trott sig kunna gifva Reglementets stadgande om ömsesidigt ansvar, och hvarigenom erkändes, att underlåtenhet att afbörd påbuden tillskottsafgift ej skulle medföra annan påföljd, än förlust af innehafvande försäkringsrätt. Genom en sådan tydning af gällande Reglemente hade ett af de hufvudstöd, hvarpå 1782 års stiftelse hvilade, blifvit borttryckt, och det ena och enda vilkoret för att en på ömsesidighetsprincipen bygd försäkringsförening skall kunna motsvara sitt ändamål, öfverkorsats. Ej underligt då, om förtroendet till en försäkringsförening, som delade icke blott grundvilkor, utan ock öfriga stadganden med den sålunda upplösta, ända in i grunden skakades och tviflet om möjligheten af dess framtida bestånd erhöll ett nytt stöd. Lyckligtvis hade de många redan omnämnda ändrings- och förbättringsförslagen gifvit anledning till meningsutbyten

och utredningar, som genom Revisionen offentliggjordes och voro egnade att sprida upplysning och insigt i de mera brännande frågorna samt i någon mån upphjelpa den sjunkande tillförsigten. Till de frågor och ingifna förslag, som framför andra ådrogo sig uppmärksamhet och vid hvilkas behandling de olika åsigterna ihärdigast bekämpade hvarandra, höra alla de, som afsågo inrättningens upprätthållande och framtida befästade, och till hvilka utan tvifvel torde få företrädesvis räknas de, som angingo bestämmelserna i afseende på minimi- och maximitillgången eller den procent af ansvarssumman, som behållningen å ena sidan aldrig borde understiga och å den andra ej få öfverskrida; om en ändamålsenlig reglering af premierna, så att dessa motsvarade den risk, man iklädde sig; om den tid, inom hvilken hela det påförda premiebeloppet borde utgöras; samt om beräkningsgrunden för fondens behållning, till hvilken hitintills endast räknats kontanta medel och utstående lån, utan afseende på debiterade, innestående afgifter. Men genom den utredning, som af 1824 års Revisorer egnades sistnämnda fråga och dess betydelse, ansågs på ett lika ovederläggligt, som lättfattligt sätt vara ådagalagdt, att till försäkringsfondens behållning äfven böra hänföras och under densamma inbegripas hos delegarne innestående premier, så att den af Revisionen uttalade åsigten godkändes och gillades af delegarne och blef af Kongl. Maj:t i 1828 års nådiga Reglemente till efterrättelse fastställd; ett stadgande, som ännu är oförändradt gällande.

Åtskilliga andra af ofvannämnda ändrings- och tilläggförslag hade redan före stadsfondens upplösning hunnit förberedas och vinna nådig stadfästelse genom Kongl. Kungörelsen den 20 April 1827. Till dessa höra, utom de som angå närmare bestämmelser i afseende på inrättningens styrelse och förvaltning, några föreskrifter, som oförtydbart åsyfta att bidra till landtfondens förkofran och tryggade bestånd, och som därför torde förtjena att här omnämnas. Sålunda stadgades, att brandförsäkring af hus och byggnader af trä på landet icke på vanligt sätt och emot de i Reglementet utstakade afgifter finge meddelas utöfver ett till 10,000 R:dr bestämdt maximivärde å ett serskildt hus,

och till 30,000 R:dr å alla de åbyggnader af trä "å en gård eller bostad", som pröfvades vara trångt sammanbyggda; att försäkring å hus eller egendom å landet utöfver förenämnda maximum, efter Direktionens bepröfvande, väl kunde medgifvas, men endast mot erläggande af afgift i sexton år för det belopp, hvarmed försäkringen öfverstege maximivärdet, och hvarå ett s. k. extra brandbref borde utfärdas; samt att vid försäkring af krut- och sockerbruk samt af alla med ångmachiner drifna fabriker och inrättningar icke blott värdet kunde nedsättas till hälften af byggnadskostnaden, utan ock afgifterna höjas till fyradubbel mot hvad för andra hus af samma byggnadsämne och beskaffenhet erlägges, äfvensom att ångmachiner aldrig finge i försäkringen inbegripas. För öfrigt innehåller samma nådiga Kungörelse bestämmelser om en præscriptionstid af 10 år för rättigheten att från brandskadad eller rifven åbyggnad öfverflytta dess försäkring till annat återuppfördt eller nybygdt hus, och att genom bättrande af skadadt eller vanvårdadt återvinna den nedsättning i försäkringsvärdet, som af bristfälligheterna föranledts; rörande äfventyr för egare af brandförsäkradt hus, som låtit deruti inrymma eller uppföra vådlig inrättning, men underlåtit sådant hos Direktionen anmäla och de därför belöpande högre afgifter erlägga; äfvensom angående vilkoren för att på landet flyttning, med försäkringsrättens bibehållande, må kunna ega rum o. s. v.

Med nu omhandlade Kongl. Kungörelse äro alla reglementariska föreskrifter, som gemensamt afse stads- och landtfonden, afslutade. Men innan vi vända blicken från denna de båda fondernas gemensamhet med hvarandra, som det ålegat att i några spridda drag försöka sammanföra, återstår ännu att bland den framfarna tidens minnen inskrifva den stora gemensamma förlust, som de båda fonderna måste underkasta sig, då Finland genom krigets brand gick för Sverige förloradt.

Vid en sådan omstörtning af de bestående förhållandena blefvo serskilda stadganden och bestämmelser i fråga om försäkringstagare i Finland erforderliga. Genom Kongl. Maj:ts nådiga skrifvelse den 26 Juli 1810 blef ock

föreskrifvet ej mindre, att nya försäkringar i Finland ej finge antagas, och lån ur fonderna meddelas finske delegare, än att de bland Finlands innevånare, som redan vunnit delaktighet i försäkringsinrättningen, skulle tillgodonjuta sin kontraktsevenliga rätt; att en lämplig anståndstid för erläggande af de afgifter, som, i anseende till krigets mellankomst, befunnos resterande, borde beviljas, samt att de under den tid kriget varat timade brandskador, som befunnos oreglerade, efter sorgfällig pröfning ersättas. Men då olika meningar om rätta tolkningen af dessa bestämmelser yppades och svårigheter uppstodo vid detalj-tillämpningen deraf, samt föranledde flera underdåniga hemställanden och derå gifna nådiga förklaringar, hvaraf den sista är dagtecknad den 23 November 1825, så kan ordnandet af de finska försäkringsförhållandena i Sverige icke anses afslutadt förr än sistberörde dag, således icke fullt två år innan den hemska brandolyckan i Åbo gaf uppslag till stadsfondens upplösning och förintande.

I sammanhang härmed torde förtjena antecknas, att af den ansvarighet, hvori Allmänna Brandförsäkringsverket vid tiden för skiljmessan häftade för finska försäkringar, ännu återstår ett belopp, som uppgår (i afrundadt tal) till kr. 243,880.

Det nya tidskifte för fullt sjelfständig verksamhet, som tog sin början den 23 December 1828 eller samma dag som Kongl. Maj:ts förnyade nådiga Reglemente utfärdades, kunde Allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader å landet möta med en samlad fond, som belöpte sig till 904,062 R:dr 32 sk. 6 rst, motsvarande 5,28 procent af det värde, hvartill försäkringar blifvit beviljade, och som då utgjorde 17,126,968 R:dr 46 sk. 11 rst.

De från inrättningens början till den 1 November 1828 utgifna ersättningsbelopp för timade brandskador å egendomar å landet hade sammanlagdt uppgått till 689,944 R:dr 14 sk. 11 rst.

Sedan stadsfonden blifvit ställd under utredning, skyndade Direktionen att hos Kongl. Maj:t i underdånighet hemställa, det landtfondens delegare måtte tillåtas att vid deras nästinfallande sammankomst, utan hinder af den ordning

1822 års Reglemente utstakade för afgörande af frågor om ändringar och tillägg uti detsamma, öfverlägga och besluta rörande de "förändringar i personalen och lönevilkoren för Verkets styrelse, tjänstemän och betjening, som kunde finnas tjenlige och nödige". Till Direktionens hemställan behagade Kongl. Maj:t genom skrifvelse den 31 Mars 1828 lemna sitt bifall, på grund hvaraf förslaget om Verkets nya stat blef vid den i fråga varande sammankomsten af delegarne antaget och Kongl. Maj:ts nådiga pröfning understäldt. Deremot blef all handläggning af de många i föreskrifven ordning beredda och hvilande förslagen till ändringar och tillägg i Reglementet uppskjuten till en extra sammankomst, hvartill Direktionen anmodades utverka nådigt tillstånd, på det att några, med afseende på den "inträffade händelsen" och förändrade förhållanden såsom serdeles viktiga och nödiga ansedda ändringsförslag ifrån sista revisionen måtte erhålla behandling vid tvänne på hvarandra följande sammankomster på sätt Reglementet stadgade. Den önskade extra-sammankomsten blef tillåten och försiggick i Oktober månad samma år, hvarefter de dervid fattade beslut, som af Kongl. Maj:t gillades, erhöilo sin stadfästelse genom det nya Reglemente, som enligt hvad redan blifvit nämndt utfärdades den 23 December s. å. Bland de deruti fastställda förändringar i afseende på Verkets stat torde den stora inskränkningen i Direktionsledamöternas antal från 10 till trenne förtjena antecknas. Den nya Direktionen utgjordes nemligen af en Ordförande, som Kongl. Maj:t ville i nåder förordna och tvänne af delegarne valde Ombud. Revisorernas antal bestämdes likaledes till trenne, nemligen en af Kongl. Maj:t förordnad Ordförande och tvänne af delegarne valde.

Af de förändringar och tillägg i redan befintliga stadganden, som angingo närmare bestämmelser i fråga om försäkringsförhållandena i allmänhet, och synas vara förtjenta af uppmärksamhet, torde efterföljande här böra företrädesvis omnämnas. Sålunda blef en ny reglering af de premier, som böra erläggas för hus af olika byggnadsämne och beskaffenhet, och under loppet af 12 år utgöras, fastställd; en noggrannare bestämning meddelad i afseende på

den tillökta afgift, som borde påföras och utgå för hus och byggnader, som blifvit täckta med eldfarligt tak, äfvensom för dem, som befunnits "stå tätt intill hvarandra i trängsel, eller vara aflägsne från vatten, eller belägna inom 100 alnars afstånd från vådlig inrättning"; hvarförutom en klassifikation af de hus, hvaruti finnes vådlig inrättning, upprättades och fastställdes, hvarefter förhöjningen i premien utöfver den primitiva borde beräknas och bestämmas.

Den lifligt omhandlade och länge omtvistade frågan om beloppet af den minimi-procent af ansvarssumman, hvarunder Verkets behållning icke borde få nedgå och den maximi-procent, som aldrig skulle öfverskridas, utan att i hvardera fallet serskilda åtgärder vidtoges, blef genom detta Reglemente afgjord på det sättet, att det förra beloppet bestämdes till 2 procent och det sednare till 10 procent; hvarjemte ytterligare fastställdes, att debiterade hos delegarne innestående afgifter borde till fondens förmögenhet räknas.

I afseende på hus och byggnader i köpingar och städer under landets domvärjo, äfvensom i den trakt invid staden Göteborg, som inbegripes under benämningen Majorna, stadgas i detta Reglemente, att sådana hus, så vida de icke redan vunnit delaktighet i Verket, icke kunna der till försäkring antagas, dock att redan undfången försäkring orubbad bibehålles, och att egaren, när sålunda försäkradt hus ombygges, förändras eller förbättras, är berättigad att för nybyggnaden, förändringen eller förbättringen vinna delaktighet i Verket; hvarförutom redan fastställda afgifter för hus och byggnader, belägna å förenämnda ställen, varda bibehållna, men till siffran närmare bestämda för serskilda fall.

Till nya bestämmelser i samma Reglemente hör den Direktionen medgifna rättigheten att vid värderingar och besigtningar af hus och byggnader eller uppskattningar af brandskador eller vid andra tillfällen, då Verkets rätt och fördel sådant kräfver, tillsätta Ombud; ankommande det på Direktionens pröfning och sig företeende omständigheter, om ombuden må antagas för, år eller annan bestämd kortare tid, eller endast för vissa tillfällen. Ombuden er-

hålla arfvoden eller efter tidens längd lämpad ersättning, som af Direktionen bestämmes.

Sålunda organiserad fortsatte inrättningen sin verksamhet det första årtiondet derefter utan störande afbrott och med jemnt fortgående förkofran. Väl utmärkte sig första året af denna period för mer än vanligt dryga brandskadeersättningar (deribland för Tumba öfre pappersbruk 31,003 R:dr 45 sk. 10 rst), som sammanlagda uppgingo till 64,229 R:dr 44 sk. 5 rst, men kunde icke desto mindre uppvisa en förhöjd behållning af 9,331 R:dr 8 sk. 7 rst och en tillökning i ansvarighetsbeloppet med 664,932 R:dr 25 sk. 6 rst.

Verket hade således vid ifrågavarande tid att ansvara för en försäkringssumma af 17,791,901 R:dr 24 sk. 5 rst och att redovisa en samlad fond, som uppgick till 913,393 R:dr 41 sk. 1 rst och som motsvarade 5,13 procent af beviljade försäkringsvärdet. Vid samma tid hade Verket i ersättning för timade brandskador från stiftelsens början utgifvit tillhopa 754,174 R:dr 11 sk. 4 rst, hvilket sednare belopp utgör 4,24 procent af nyssnämnda ansvarighet. Med undantag för året 1829 hade under denna tioårsperiod inga påminnelser eller uppgifter till öfverläggning hos Revisionen blifvit anmälda af någon bland Verkets delegare. De få ändringar och tillägg i gällande Reglemente, som föreslogos och fastställdes, hade samtligen tillkommit på Direktionens initiativ och återfinnas i Kongl. Maj:ts nådiga Kungörelser af den 30 Augusti 1830, den 10 Januari 1835 och den 14 December 1838. I den förstnämnda af dessa medgifves Direktionen rätt att till ersättning för afbrändt hus, i stället för att godtgöra det antagna försäkringsvärdet med penningar, låta, der omständigheterna sådant föranleda, uppbygga ett nytt lika godt hus. Af större vigt och betydelse för Verkets framtida ställning voro deremot de stadganden, som förekommo i den Kongl. Kungörelsen af sistnämnde dag, och hvaribland finnes bestämdt det maximivärde, hvarutöfver försäkring icke finge meddelas såväl å gående verk, mekaniska inrättningar, machiner och redskap vid bruk och fabriker inom ett serskildt hus (= R:dr 10,000), eller å tomt, der husen anses vara trångt sammanbyggda (= R:dr 30,000), som ock å inredningen eller det

väggfasta, inmurade eller inbyggda i hus af sten eller korsvirke (= R:dr 10,000), eller å sådan inredning gemensamt med de på stället befintliga trähus vid egendom af förenämnde slag, om dessa prövas vara trångt sammanbyggda (= R:dr 30,000); likasom ock deri fastställdes den förhöjning i afgifter, som skulle påföras det värde utöfver det sålunda bestämda maximum, hvarå Direktionen ansåge försäkring kunna medgifvas, och hvarå ett s. k. extra brandförsäkringsbref borde utfärdas. Härförutom stadgar samma nådiga Kungörelse dels äfventyr för försummelse att inom föreskrifven tid låta hålla tjugoårig brandsyn och instrumentet deröfver till Direktionen ingifva, för den händelse att hus eller byggnad sedermera brinner, innan besigtningssinstrument inkommit, dels ock skyldighet att å hus och byggnader uti den invid staden Göteborg under benämningen Majorna inbegripna trakt hålla syn och besigtning hvar femte år. Reglementsförändringen år 1835 åter angår endast ordförandeskapet bland gode män, i hvilket afseende förordnas, att en af Svea Hofrätts ordinarie Ledamöter alltid må föra ordet vid Kompromissrätt, som för öfrigt består af tvänne af hvardera parten utsedde gode män.

Af ej mindre det nu omförmälda än allt öfrigt, som under denna tid förekommit, vill det synas, som förtroendet till Verkets framtida bestånd vunnit i styrka, och att tilliten till dess förmåga att utan svårigheter fullgöra åtagna förbindelser, långt ifrån att minskas, var stadd i stadig tillväxt vid öfvergången till andra årtiondet af den nya organisationen. Verkets ställning visade då en ansvarssumma af 26,445,274 R:dr 21 sk. 8 rst mot en behållning af 1,612,803 R:dr 40 sk. 7 rst, eller i förhållande till ansvarigheten 6,10 procent; hvarjemte torde förtjena antecknas, att hela den af Verket dittills utbetalda ersättningssumman uppgick till 1,104,723 R:dr 23 sk. 2 rst.

Den efterföljande tioårsperioden (1839—49) kunde icke förete samma lugna förhållanden och samma ostörda utveckling som föregångaren. De fyra första åren förflöto i lugn. Ställningen var tillfredsställande, ja god, då plötsligt visade sig märkliga tecken till misstro. I afgifven

motion till ändring af gällande Reglemente, hvilken i sitt upphof syntes vara af mindre omfattande betydelse, men utvecklad till sin rätta andemening innebar ingenting mindre, än frågan om Allmänna Brandförsäkringsverkets för byggnader å landet vara eller icke-vara, framställdes nemligen det yrkande, att detta Verk, efter föregången upplösning och fondens delning mellan dess intressenter, skulle ombildas till ett för hela riket gemensamt Brandstodsbolag i enlighet med de för åtskilliga i landsorterna, länsvis, inrättade brandstodsföreningar fastställda grunder, deruti försäkring af så väl fast som lös egendom kunde erhållas. Såsom motiv för ett sådant yrkande anfördes hufvudsakligen, att detta Verk omöjligen skulle kunna bestå vid sidan af de på sista tiden i flertalet af rikets län inrättade brandstodsbolag, som redan vunnit stor framgång och antagligen inom kort skulle vara i besittning af ett allt omfattande förtroende, och som mot en jämförelsevis ringa kostnad försäkrade både fast och lös egendom; samt att fonden, då Verket icke vidare anlätades, skulle i brist af nya försäkringar och nya inflytande premier ovilkorligen och snart nog sjunka under det bestämda procentminimum af ansvarsbeloppet, hvaraf åter skulle blifva en följd, att Verkets delegare fortfarande och efter endast korta mellantider måste besväras med utgörande af nya tillskott, för att fonden skulle hållas vid stadgadt belopp.

Då frågan efter att hafva fallit hos 1843 års Revision, ånyo upptogs vid 1844 års allmänna sammankomst, stadnade man vid det beslut att åt en kommitté, bestående af fem Ledamöter, uppdraga att granska Verkets Reglemente och deruti föreslå sådana förändringar, som af tidsförhållandena och det ingifna ändringsförslaget kunde vara påkallade. I sitt afgifna utlåtande framhöllo kommitterade i första rummet sina farhågor för detta Verks framtida bestånd i bredd med de omkring sig gripande länsbolagen och önskvärdheten af att en "centralförsäkringsinrättning, bygd på samma grunder som dessa, kunde komma till stånd", och öfvergingo derefter till frågan om de åtgärder, som för uppnående af ett sådant mål kunde anses vara nödiga och lämpliga, men förbisågo dervid ingalunda att

förnämsta hindret, som lade sig i vägen för den afsedda inrättningen, bestod i svårigheten att finna en utväg för det gamla bolagets upplösning, som de förklarade icke lagligen kunna ega rum utan samtliga delegarnes begifvande. Med betonande af detta hinder för Verkets upplösning, och sedan med öfvertygande klarhet ådagalagts, att Verket med all sannolikhet och enligt redan vunnen erfarenhet kunde med sina då befintliga fonderade tillgångar fullgöra sina åtagna förbindelser, oberoende af nya försäkringar och därför inflytande nya premier, afstyrkte Direktionen i meddeladt utlåtande bifall till kommitterades betänkande, åt hvilket Revisorerna funno sig icke heller kunna lemna sitt understöd. Upplösningsförslaget var alltså fallet, och den Kongl. stiftelsens grundtanke, hvarpå detta Verk bygt sin tillvaro och verksamhet, hade ännu en gång bestått profvet. Men frågan återkom snart, fastän i en annan form. I 1845 års revisionsberättelse fästes nemligen ånyo uppmärksamheten på angelägenheten att med Allmänna Brandförsäkringsverket förena en inrättning, som på ungefärligen enahanda grunder, som för de i länen inrättade brandstodsbolagen äro gällande, till försäkring emottager Verkets delegare tillhörig lösegendom. I sammanhang härmed hemställdes ock, att en kommitté måtte nedsättas, som toge ärendet om hand och i omförmälda syfte utarbetade ett fullständigt förslag. Framställningen föranledde icke till annan åtgärd, än att Verkets delegare vid derefter först inträffade allmänna sammankomst anmodade Direktionen att skyndsamt föranstalta om en ny och förbättrad redaktion af gällande Reglemente. Af sådan anledning utarbetades ett nytt förslag till Reglemente, som blef vid allmänna sammankomsten år 1850 af delegarne antaget och gilladt samt af Kongl. Maj:t samma år stadfästadt. Härförinnan hade likväl några ändringar och tillägg i Reglementet, som icke sakna intresse, och derföre icke böra med tystnad förbigås, blifvit vidtagna. Sålunda må erinras, att tiden för utgörande af försäkringsafgiften, som hittills erlagts i 12 år och för s. k. extra försäkringar i 16 år, blef år 1844 utsträckt till 18 år, med lika andel för hvarje år, och skulle, för alla åren sammanlagdt, beräknas till lika

belopp med hvad som hittills erlagts för resp. 12 och 16 år. Två år derefter stadgades i Kongl. Kungörelsen af den 4 November 1846, dels att ångmaskiner icke längre må räknas bland icke försäkringsbar egendom, dels ock att alla ärenden och mål, som i vederbörlig ordning beredde, till Revisorerna öfverlemnas och blifva föremål för deras öfverläggning och utlåtande böra, *ehvad detta utlåtande tillstyrker bifall eller förordar afslag* vid först infallande allmänna sammankomst till delegarnes pröfning föredragas.

Under här omhandlade tidsperiod hade Verket, efter de 4 första årens förlopp haft att vidkännas och ersättas ganska betydande brandskador, men ingen serskildt af mer anmärkningsvärdt belopp förrän det sista året, då till godtgörande af en natten mellan den 19 och 20 Februari 1848 å bomullsspinneriet vid Nääs inom Göteborgs och Bohus län timad brandskada åtgick 76,610 R:dr 6 sk. 8 rst, hvartill kom, innan kalenderåret gått till ända eller den 19 November 1848, brandskadan å Rosendahls bomullsspinneri i nyssnämnda län, som i ersättning medtog 126,728 R:dr 30 sk. 7 rst.

I den stora branden vid Nääs har man att söka anledningen icke blott till den ovanligt höga skadeersättningssumman för försäkringsåret 1848, som uppgick till 117,265 R:dr 45 sk. 6 rst, utan ock det lika ovanliga förhållandet, att vid jämförelse mellan årets inkomster och utgifter de senare befunnos öfverstiga de förra med 9,785 R:dr 38 sk. 10 rst.

Oaktadt Verkets ansvarighet till följd af de ersatta brandskadorna blifvit icke obetydligt nedsatt, kunde dock årets bokslut uppvisa en tillökning i dess belopp af 568,462 R:dr 15 sk. 4 rst.

Vill man för jämförelse med nästföregående tioårsperiod taga i betraktande resultatet af verksamheten under den derpå följande, så visar sig Verkets ställning vid 1849 års slut vara följande: ansvarighetsbeloppet uppgående till 32,978,935 R:dr 42 sk. 2 rst och de fonderade tillgångarne lika med 1,979,592 R:dr 22 sk. 7 rst samt förhållandet emellan behållningen och ansvarigheten såsom 6 till 100.

Det tredje årtiondet efter stadsfondens upplösning började, såsom redan blifvit nämndt, med den mycket känn-

bara förlust, som ersättningen för det afbrända bomullsspinneriet vid Rosendahl tillskyndade Verket. Den efterföljdes inom kort af en liknande olycka, då Anderstorps bomullsspinneri den 28 Februari 1852 lades i aska och medtog i skadeersättning den ansevärdiga summan af 127,780 R:dr 32 sk. 6 rst.

Så betydande förluster på endast tvenne risker, som berörde brandolyckor förorsakat, voro egnade att väcka oro och bekymmer. Ensamt för dessa två risker hade verket haft att utbetala ett sammanlagdt belopp af kronor 381,718.98. Läger man härtill, att ersättningskostnaden för de afbrända bomullsspinnerierna vid Tollerod Nedergården (= Nääs) och Gammelbokullen, hvilket nedbrann år 1846, utgjorde tillhopa kronor 189,250.14, så hade Verket inom loppet af 6 år utgifvit för afbrända bomullsspinnerier ett belopp af ej mindre än kronor 580,969.12.

Med hänsyn till detta bekymmersamma förhållande fann sig Direktionen föranlåten att till 1852 års församlade Revisorer hemställa, att de större spinnerier, hvilka ännu voro i Verket försäkrade, finge i utländska bolag reassureras, hvaremot Revisorerne väckte förslag om återlösnings af samma försäkringar. Emellertid förklarade sig Verkets delegare vid nämnde års bolagsstämma vilja bifalla det förstnämnda förslaget på det sätt, att åt Direktionen öfverlemnades, att, hvad angick de egentliga spinneri- husen och machinerierna, afsluta reassurans på billigaste vilkor, som kunde erhållas, dock att årliga premien icke finge öfverstiga 11,000 R:dr B:co. Med anledning häraf blef reassurans afslutad dels samma år dels i början af påföljande för ett belopp af 557,500 kronor och har sedermera utan afbrott förnyats med en kostnad, som i premier från och med år 1853 till närvarande tid uppgår till ett belopp af 271,063 kronor 50 öre.

Utom de båda åren 1849 och 1852, då verket hade att ersätta brandskadorna för de afbrända bomullsspinnerierna, hade äfven året 1859 medfört mycket dryga förluster, hvadan ock Verkets utgifter för hvart och ett af de tre åren ej så obetydligt öfverstego inkomsterna. Men detta oak-

tadt hade Verket under samma tioårsperiod vunnit tillväxt och förkofran i så väl ansvarighet som förmögenhet.

Den förra hade nemligen vid 1859 års slut uppgått till ett belopp af 54,050,067 kronor och den sednare stigit från kr. 2,969,388.71 till 3,761,549.88 och utgjorde således 6,96 procent af de försäkringssummor, hvarför Verket stod i ansvarighet.

I det föregående är redan nämndt, att ett förnyadt Reglemente för Verket utfärdades år 1850, som skulle lända till efter rättelse från och med den 1 Januari 1851, äfvensom af hvad anledning detta Reglemente tillkommit.

Vill man jemföra innehållet af detta Reglemente med hvad som i föregående Reglementen och utfärdade Kongl. Kungörelser finnes stadgadt och föreskrifvet, så skall man finna icke allenast åtskilliga ej vidare tillämpliga stadganden derifrån uteslutna och en förbättrad redaktion af andra, utan äfven åtskilliga nya bestämmelser, som äro af omedelbar betydelse för försäkringsväsendet.

Den länge omtvistade och ofta återkommande frågan om den tidslängd, som vore lämpligast för utgörande af premierna för försäkrad egendom, kan genom detta Reglemente anses hafva blifvit afgjord och besvarad, då den sedermera icke åter förekommit till öfverläggning.

Från denna tid började försäkringsafgiften erläggas i 24 år, såsom ännu sker, och beräknas å 1,000 R:dr i stället för i procent, ett beräkningssätt, som isynnerhet vid tillämpningen af 1844 års stadgande om afgiftens erläggande i 18 år hade medfört stora svårigheter för fördelningen till lika andel för hvarje år, förutom ett otroligt besvär vid afgifternas uträknande och påföring. I sammanhang härmed stadgades, att antalet af de klasser, hvaruti byggnader indelas, skulle ökas från 4 till 5, allt efter deras bättre eller sämre bygnadsämne och beskaffenhet; hvaremot eldfarliga inrättningar, utan allt afseende på byggnadsmaterial och husets beskaffenhet i öfrigt, indelades i 4 klasser, med en progressiv förhöjning i försäkringsafgifter af 25 procent för hvarje ordningsnummer bland klasserna. Såsom icke vidare försäkringsbar egendom anses enligt detta Reglemente krutbruk, sockerbruk, bomullspinnerier och tea-

trar, hvartill sednare kommo tändsticksfabriker. Likaledes bestämdes 50 procents förhöjning i afgiften för åbyggnad befintlig på en och samma tomt, der försäkringsvärdet är högre än R:dr 30,000, och alla husen icke kunna hänföras till de tre första klasserna, äro täckta med icke eldfarligt tak och belägna utom gränsen för eldfarligt granskap. Någon förhöjning i redan undfångna försäkringsbeloppet finge icke vidare meddelas vare sig i köpingar och städer under landets domvärjo eller i Majorna. Ytterligare bestämdes i afseende å nybygdt hus, som försäkras i stället för rifvet, och hvarå lägre afgift belöper, att från nya afgiften får dragas summan af erlagda afgifter.

För öfrigt innehåller samma reglemente nya bestämmelser:

i fråga om beloppet af den tillskottsavgift, som, i händelse fonden faller under det fastställda minimum, bör påföras, och skall den utgå med vissa procent (5) af alla inbetalda och debiterade afgifter;

i afseende på Verkets styrelse, att Direktionens alla Ledamöter skola vara delegare i Verket och till antalet 5, hvaribland Ordföranden utnämnes af Kongl. Maj:t efter af delegarne upprättadt förslag;

i fråga om skyldigheten att hålla brandsyn å hus i köpingar och städer, som lyda under landets domvärjo, äfvensom å mekaniska verkstäder, spinnerier, oljeslagerier o. s. v., att syn skall ega rum lika ofta som i Majorna eller hvart femte år; och om äfventyret för underlåtenhet deraf såväl som för försummelse att inom viss tid låta förrätta brandskadevärdering och instrumentet deröfver till Verket ingifva.

Slutligen stadgas i afseende å delegarnes allmänna sammankomster, som härefter benämnas bolagsstämmor, att de skola hållas årligen, och att decharge för verkets styrelse och förvaltning lemnas af delegarne sjelfva vid dessa och icke såsom ditintills af Revisorerna. Härförutom förekomma några detaljstadganden i afseende på rösträtt vid bolagsstämmor, kungörande i allmänna tidningarne af nedsättningar till följd af brandsyner o. s. v.

Detta Reglemente efterföljdes snart af tillägg och närmare föreskrifter. Sålunda stadgades genom Kongl. Kun-

görelsen den 9 November 1852 förbud att bevilja nya försäkringar i Mölndaln vid Göteborg, och genom Kongl. Kungörelsen den 17 Juli 1858 bestämdes, att fabriker ej få försäkras till högre belopp än 50,000 kronor; att kompromissrättens befogenhet utsträcktes till Direktionens beslut i fråga om bestämmande af premieafgifter; samt slutligen rörande tiden för brandsyners kungörande.

Kongl. Kungörelsen af den 22 Juli 1859 handlar endast om årsarfvoden för Ordföranden och Ledamöterna i Direktionen.

De sista förändringarne och tilläggen i 1850 års Reglemente, som fastställdes år 1862, finnas upptagna i 1862 års Reglemente.

Att verkets inkomster under ett par år af det tredje decenniet efter 1828 understego dess utgifter, har redan blifvit erinradt, i sammanhang med omnämmandet af de stora ersättningsbelopp, som kräfdes af brandskadorna vid Rosendahl och Anderstorp, de största, hvaraf detta verk hemsökts. Men härtill torde böra läggas den erinran, att år 1852 inträffade det mycket sällsporda förhållandet, att ansvarssumman nedgick under föregående årets med 57,426 R:dr 37 sk. 9 rst. Några tilldragelser af märklig beskaflenhet inträffade för öfrigt icke. Allt gick sin lugna och jemna gång under en långsam, men betryggande tillväxt och förkofran.

Början af den 4:de tioårsperiodens (1859—1869) verksamhet betecknas af omsorgen och bemödandena att åstadkomma ett förbättradt Reglemente. Det förslag, som blef frukten af detta arbete, antogs och gillades af delegarne vid 1863 års bolagsstämma och stadfästades af Kongl. Maj:t samma år.

Viktigare än alla sina föregångare och i första rummet tilldragande sig uppmärksamhet är den märkliga förändring som § 39 i detta Reglemente stadgar: att icke det antagna försäkringsvärdet såsom hittills, utan de afgifter, som blifvit erlagda, skola ligga till grund för tillgodoberäkning, hvilket, såsom det heter, sker på det sättet, att från den å nya försäkringen belöpande afgift skall afräknas så-

som betalning den för nedrifna byggnaden erlagda försäkringsafgift.

Redan stiftelse-urkunden hade om ett sådant sätt att gå tillväga gifvit en antydning, i det att der stadgas, att om stenhus byggas i stället för hus af trä, skall det förra vid premieliqviden njuta tillgodo de för det sednare erlagda afgifter. Äfven åtskilliga andra och sednare stadganden bära vittne om samma uppfattning af frågan; men vid tillämpningen af dessa stadganden ställde sig resultatet hvarken för försäkringstagaren eller för detta verk lika fördelaktigt, som det sista stadgandet, hvilket tager steget fullt ut.

Af det nya, som för öfrigt innehålles i detta Reglemente kan större delen hänföras till den redan vidrörda frågan om försäkringsrätten och dess bevarande, och det öfriga nästan uteslutande till närmare bestämmelser i afseende på administrationssättet. Bland föreskrifter af förra slaget må ihågkommas, den i vissa fall kyrkor medgifna lindring i försäkringsafgiften; rörande premiebestämningen för lokomobil, som användes på flere ställen vid samma gård och der från mer än en plats förorsakar eldfarligt granskap för olika delar af åbyggnaden; samt föreskriften om äfventyr för försummelse att anmäla sådan förändring i belägenheten eller beskaffenheten af försäkrad byggnad, till följd hvaraf denna komme att tillhöra annan klass och högre afgift derå borde belöpa; äfvensom rörande jemkningar i redan stadgade ansvarspåföljder.

Till ändringar af sednare slaget höra, bland andra, stadgandet, att i stället för nämndemän kunna till biträden vid förrättningar brukas två i orten boende trovärdige män, samt att brandsyn å byggnader i köpingar, städer under landets domvärjo, Majorna, Mölndaln och Nya Varfvet, äfvensom å fabriker och dermed jemförliga inrättningar icke behöfver förrättas oftare än hvart tionde år.

Ehuru detta Reglemente icke egde gällande kraft mer än 7 år, blef det förändradt icke mindre än 3 gånger, nemligen åren 1867, 1868 och 1869. Den första förändringen angick endast lånerörelsen, den andra i ordningen förändrade tider för revision och bolagsstämma. I den tredje

åter meddelades tillåtelse att öfverflytta erhållen försäkring å kol, ved och spannmål på förut ej försäkradt hus; samt att utfästa belöningar för bevislig upptäckt af "uppsåtlig antändning."

Stora och kännbara brandskadeersättningar drabbade Verket nästan årligen under ifrågavarande tidskifte. De mest förlustbringande bland dessa, var branden af Blåporten år 1868, som kostade verket kr. 112,185.²⁵ och dernäst af Klädesfabriken å Holmen i Norrköping, som afbrann år 1862 och blef ersatt med kr. 79,235.³², för att icke nu tala om de många smärre risker, som genom branden i Ronneby 1864 kräfde ett ersättningsbelopp af tillhopa kr. 148,280.¹⁰. Men ingenting bevisar bättre den redan upphunna styrkan hos detta Verk, än att detsamma, fastän högst betydande ersättningar blifvit utgifna, och året 1861 medfört en minskning i ansvarsbeloppet af kr. 40,879.²³, likväl kunde vid sistnämnda tidskiftes slut uppvisa en i alla riktningar stigande förkofran.

Sålunda hade ansvarigheten ökats från kr. 54,050,067 till kr. 59,482,055.⁷⁹ och de bokförda tillgångarne från kr. 3,761,549.⁸⁸, till kr. 4,666,686.⁸⁰, hvaraf framgår att förhållandet mellan ansvarigheten och fonden uppgått från 6,⁹⁶ till 7,⁸⁵ procent. Äfven det från stiftelsens början utgifna ersättningsbeloppet hade stigit betydligt, nemligen från kr. 4,098,676.¹⁵ till kr. 5,574,632.⁷⁹.

Med år 1871 inträdde tillämpningen af det fjerde Reglementet, sedan skiljsmessan från stadsfonden egde rum.

Ehuru de nya bestämmelser och föreskrifter, som i sagda Reglemente blifvit fastställda, hufvudsakligen återfinnas i Verkets nu gällande Reglemente och torde vara temligen allmänt kända, må dock tillåtas att, för tidsföljens bibehållande, återgifva några af de mera betydande, så vidt de röra försäkringsrätten och premiesättningen. Så fastställdes i sistnämnda hänseende, en jemkning och delvis nedsättning i den gällande afgiftstarifen, hvori antalet af eldfarliga inrättningar inskränktes till 3 klasser, men deremot medgafs rätt att, efter Direktionens bepröfvande, höja afgiften för flera eldfarliga granskap eller en mycket närbelägen eldfarlig inrättning. För nedsättning af premierna för

kyrka erfordrades nu, utom förut bestämda vilkor, ytterligare ändamålsenlig åskledning; å trähus och eldfarliga inrättningar af 2:dra och 3:dje klassen fick icke försäkring meddelas till högre belopp än 20,000 kronor; hvaremot rättigheten att erhålla försäkring å på samma tomt belägen åbyggnad utsträcktes något litet, innan 50 procents förhöjning i afgiften finge påföras o. s. v.

Af inskränkningen i det tillåtna försäkringsvärdet för trähus och eldfarlig inrättning föranleddes Kongl. Kungörelsen 1872, som stadgade rättigheten att i vissa fall söka fyllnadsförsäkring i annan svensk inrättning.

Under den tid sistnämnde Reglemente var gällande inträffade endast två större brandskador, den ena vid Ottenby år 1871 och den andra vid Lilla Edet år 1872, hvaraf den förra medtog i ersättning kr. 62,001 och den senare kr. 107,584.95. Men i allmänhet voro Verkets förluster ej betydliga, hvilket ock styrkes deraf, att ansvarigheten vid den tidens slut höjt sig till kr. 67,182,666.95 och fonden ökats till kr. 6,278,835.67, hvilket belopp motsvarar 9,35 procent af ansvarigheten.

Vid 1881 års slut (den 31 Oktober) utgjorde det belopp, för hvilket Verket ansvarar kr. 68,378,093.54, fonden 6,606,840.72, eller 9,66 procent af ansvarigheten, och det till brandskadors ersättande från Verkets början utgifna beloppet kr. 6,904,297.46, som motsvarar 10,10 procent af nuvarande ansvarssumma.

Det Reglemente, hvarefter Verkets angelägenheter för närvarande styras och förvaltas, är af Kongl. Maj:t stadfästadt den 4 Juli 1879 och således för en hvar delegare tillgängligt, och lärer väl därför icke behöfva här vidare omordas.

Af hvad här ofvan blifvit omförmäldt finner man sålunda att 1828 års Reglemente blifvit efterträdt af 4 förnyade Reglementen, och att alla dessa tillhoppa 14 gånger undergått förändringar och tillägg genom Kongl. Kungörelser och skrivelser.

För att lätta öfversigten af Verkets utveckling från början till dess nuvarande ståndpunkt torde följande tabell meddelas:

Sammandrag af Verkets ansvarssumma, fond och brandskadeersättningar från dess början till nedanstående års slut.

	Ansvarighets- belopp.		Fondens belopp.		Brandskade- ersättningar.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
Vid 1809 årsslut	6,042,424	73	304,708	29	99,742	10
„ 1819 „ „	15,587,490	89	1,033,006	86	335,470	47
„ 1829 „ „	26,687,852	26	1,370,090	78	1,131,261	35
„ 1839 „ „	39,667,911	68	2,419,205	77	1,657,085	22
„ 1849 „ „	49,468,403	82	2,969,388	71	2,970,693	96
„ 1859 „ „	54,050,067	00	3,761,549	88	4,098,676	15
„ 1869 „ „	59,482,055	79	4,666,686	80	5,574,632	79
„ 1879 „ „	67,182,666	95	6,278,835	67	6,703,951	19
„ 1881 „ „	68,378,093	54	6,606,840	72	6,904,297	46

